

Munkás	263 kötet	17,1%
Pedagógus	91 kötet	5,9%
Értelmiségi	210 kötet	13,6%
Háztartásbeli	152 kötet	9,8%
Főiskolás	160 kötet	10,4%
Középiskolás	173 kötet	11,2%
Ipari tanuló	135 kötet	8,7%
Egyéb	354 kötet	23,3%

Érdekes ezt összehasonlítani a meg-
levő olvasók megoszlásával. Az 1960. ja-
nuár 1-i statisztika szerint 4409 olvasónk
volt. Megoszlásuk a következő:

Munkás	632 fő	14,3 %
Pedagógus	116 fő	2, %
Értelmiségi	279 fő	6,3 %
Háztartásbeli	562 fő	12,7 %
Főiskolás	70 fő	1,5 %
Középiskolás	485 fő	11,0 %
Ipari tanuló	214 fő	4,8 %
Egyéb	2,041 fő	46,6 %

A fél százalékos emelkedés ugyan nem
nagy eredmény. Azonban ha tekintetbe
vesszük, hogy ez a félevesi eredmény nem
túlságosan nagy erőfeszítésből adódik,
célul tűzhetjük ki, hogy nagyobb mun-
kával és körültekintéssel a természettu-
dományos könyvek jelenlegi 2,5%-os for-
galmát egy két éven belül átlag 5%-ra
emeljük.

Maruszkai József

KÖNYVTÁROK KIS LEXIKONA

Bibliofil, bibliofil kiadás

A bibliofil elnevezés szószerint könyv-
barátot jelent, a magyar fordítás azonban
nem fedi teljesen az eredeti fogalmat.
Bibliofilnak azt az embert nevezzük, aki a
könyvek külső, belső értékét egyaránt ismeri,
becsüli, s a könyveket bizonyos
szempontok szerint gyűjti.

A leghíresebb bibliofilek könyvespol-
cain kódexek, ősnymtatványok, XVI.
századi természettudományi művek, az
Aldus vagy Elzevir nyomda kiadványai,
nevezetes emberek sajátkezű bejegyzésé-
vel ellátott kötetek stb. sorakoztak. Ezek
megszerzéséhez természetesen nagy jöve-
delem kell. De szerény pénztárcával is le-
het valaki bibliofil. Például egyik barátom,
— Krúdy Gyula rajongója — célul
tűzte ki az összes Krúdy kiadás megszer-
zését. Gyűjtheti valaki a Balatonról vagy
a szabadságharcról szóló könyveket, a Te-
van nyomda kiadványait, fiatal költők
versesköteteit, vagy a *Kommunista kiált-
vány* különböző nyelvű példányaikat.

Az, aki csak megvásárolja a szakmája,
hivatása szempontjából fontos könyveket,
például a tüdőbaj gyógyításáról, a leg-
újabb maró eljárásról, még nem bibliofil.
Ha azonban könyvei külsejével is törő-
dik, ha gondolja, bekötteti őket, ha be-
szerzi és megtartja az elavult műveket is,
a maga különleges kis orvosi vagy tech-
nikatörténeti szakkönyvtárával már méltó
erre a névre.

A könyvbarátok nemcsak tartalmuk
szerint értékelik a köteteket, hanem meg-
becsülik a külső szépséget is. A Corviná-
kat, Lorenzo di Medici, Jean Grolier de
Servin könyveit már a külsejükről fel-
lehetett ismerni. Vannak, akik a színes

papírra, selyemre nyomott műveket, mű-
vészien illusztrált köteteket keresik, sőt a
bibliofilia története olyan gyűjtőről is
megemlékezik, akit kizárólag a fel nem
vágott könyvek érdekeltek, tehát a tartal-
lammal egyáltalában nem törődött.

A gyűjtőknek ez a típusa, akit csupán a
bírvágy hajt ritka könyvek megszerzésé-
re, nem bibliofil, hanem bibliomaniákus,
könyvbolond. *Sebastian Brant* már 1494-
ben kiadott *Narrenschiiff* (Bolondok ha-
jója) című szatírjában kigúnyolja ezeket
a könyvbolondokat, akiknek sok a köny-
vük, naponta órákat töltenek leporolásuk-
kal, gondozásukkal, de drága pénzen meg-
szerzett kincseiket soha sem olvassák.

A bibliofileknek a magyar könyvtárak
történetében felbecsülhetetlen érdemeik
vannak. Bibliofil volt Széchényi Ferenc,
aki könyvtára odaajándékozásával meg-
vetette az Országos Széchényi Könyvtár
alapját és bibliofil volt Apponyi Sándor,
Todorcsu Gyula, Jankovich Miklós, akik
felbecsülhetetlen értékű Hungaricákkal,
ősnymtatványokkal és egyéb ritkaságok-
kal gyarapították nemzeti könyvtárunk
állományát. Az ismertebb nevű gyűjtők
közül Ráth György (régii magyar köny-
vek), Vigyázó Ferenc (ősnymtatványok)
és Kaufmann Dávid (arab-héber nyom-
tatványok, kéziratok) gyűjteménye az
Akadémiai Könyvtárba került, Szűry Dé-
nesé (magyar írók első kiadásai) és Balla-
gi Gézáé (politikai röpiratok) pedig a Fő-
városi Szabó Ervin Könyvtárba.

*

Bibliofil kiadásoknak azokat a műveket
nevezzük, amelyek elsősorban bibliofilek,
tehát a szép, művészi könyvek megbecsü-

lői részére készültek. Bibliofil kiadású az a könyv, ahol a tartalom értékes (nagy író, nagy gondolkozó, komoly tudós műve), a szöveg kifogástalan (nincs tele sajtóhibákkal, régi írónál nem elrontott), amely művészi tipografizálással, egymással harmonizáló betűkkel, gondos nyomással készült, jó papíron, izléses kötésben, művészi könyvdíszekkel.

Általában korlátozott, csekély példányszámban készül, és sokszor megszámozzák a példányokat. Néha ugyanazzal a szedéssel két vagy háromféle kiadás is kerül ki a sajtó alól, drága és még drágább papíron, iparművész kötéssel, esetleg a példányok egy részében az illusztrációkat kézzel színezik.

A bibliofil kiadás — ha a név újabb keletű is, — egyidős a nyomtatás feltalálásával. Gutenberg első nagy munkájából, a gyönyörű 42 soros *Bibliából* hártypéldányokat is nyomott a papírpéldányok mellett, s ezek drágább anyaguk miatt lényegében véve bibliofil kiadások. A XV. század nyomdászainál szokásos volt, hogy pártfogók részére pergamenpéldányokat készítettek, ezeknek egy-egy lapját aranyal nyomták, és különleges illusztrációkkal díszítették. A *Thuróczi krónika* 1488-i augsburgi kiadásából például ránkmaradt egy ilyen, Mátyás királynak ajánlott példány.

A könyvbarátok közül sokan szeretik a terjedelmes műveket, mint például a *Bibliát* egyetlen, aránylag kicsi, könnyen kézbevehető kötetben bírni. Ennek előfeltétele, — hacsak nem akarunk egészen apró betűket használni, — olyan papír, amelyik vékony, könnyű, tartós, és vékonysága mellett sem átlátszó, hogy a nyomás ne üssön át a másik oldalra. Sokáig csak az oxfordi egyetlen papírmalma gyártott ilyent *Oxford india paper* néven. Ma már mindenütt készítik — és *bibliapapírnak* hívjuk.

A bibliofil kiadások közé soroljuk a megszokottnál jóval kisebb alakú könyvtörpéket is, a gyémántkiadásokat. Nevüket onnan nyerték, hogy a legkisebb betűtípussal nyomják, s ennek diamant a neve.

Liliputi könyvkuriózumok készítése már az ókorban szokásos volt. Plinius megemlékezik egy *Ilias* másolatról, amely elfért egy dióhéjban. A legkisebb nyomtatott könyv nagysága 6,5×9 milliméter. Lotharingiai Krisztinának Galileihez írt leveleit tartalmazza. Egy-egy lapjára kilenc sor és átlagosan száz betű fér el. A legkisebb magyar könyvet Karacs Ferenc adta ki 1837-ben. Egy huszas nagyságú téren a *Miatyánk*, *Üdvözlégy*, *Hiszkegy* és a *Tízparancsolat* olvasható. Jelentek meg miniatűr szótárak, amelyeket nagyítóval együtt árultak, hogy a tulajdonos hasz-

nálni is tudja őket. A legkisebb *Faust* kiadás mérete 48×31 mm, 1097 lapon aránylag könnyen olvasható betűkkel.

A századforduló idején nagyon fellendült a „*bibliofil könyvek*” kiadása. Többségük nem érdemli meg ezt a nevet, távol állanak minden könyvművészettől. Kiadóik a hirtelen gazdagodó sznob polgárságnak szép tipografizálás helyett fényűző kiállítással, dús aranyozással, selyemkötéssel, üvegyöngyökkel ékes veretekkel csináltak kedvet a megvásárlásukra. Egy ilyen munka 1887-ben *Segítség* címmel jelent meg. Volt 2, 10 és 100 koronás kiadása. Utóbbit csipkébe, selyembe burkolták, első lapjára nagy aranybetűkkel rányomták a megrendelő nevét is, és közben a kötés, tipográfia, belső tartalom az izléstelenységnek, művésztelenségnek, giccsnek valóságos iskolapéldája.

Természetesen voltak valódi bibliofil kiadások. A magyar példák közül elég, ha a *Kner klasszikusokra* utalok. A kis gyomai nyomda Vörösmarty, Katona stb. kiadásával, új felé törő nyomdaművészetével, Kozma Lajos fametszeteivel és viszonylag olcsó árával megmutatta, hogy milyenek kell lennie egy bibliofil kiadásnak.

Az izlésbeli eltérélyedésre korunkban is akad példa. Amerikában született meg az az eszme, hogy a tartalom hangulatának megfelelő illattal szagosítsák a könyveket. Egyik nyugatnémet kiadó felkérte a Siegwark Farbenfabrik nevű gyárat, kísérletezzék ki, hogy 1. hogyan lehet a legtartósabb hatású könyvillatszereket előállítani, 2. ezeket a papírba vagy a nyomdafestékbe jobb-e belekeverni? és 3. mint lehet megakadályozni, hogy az egymás mellett fekvő, de más alaphangulatú kötetek átvegyék egymás illatát?

A szocialista országok könyvkultúrája merőben más úton jár. A széles néptömegek anyagi jólétének és olvasási kedvének növelése lehetővé tette a nagyszámú bibliofil kiadást. Ezek ára természetesen a ráfordított többletmunka, a viszonylag alacsony példányszám és a költségesebb anyagok (papír, kötés) használata miatt jóval magasabb, mint egy hasonló terjedelmű tömegkönyvé, de így is könnyen megfizethető. Nem felesleges fényűzéssel, drága aranyozással készülnek, hanem jól kiválasztott betűtípusokkal, gondos szedéssel, művészi illusztrációkkal, a tartalom és külső harmonikus összhangjával. Vannak remekműveink, amelyek 50—100 000 példányszámú olcsó kiadás mellett pár ezer példányos bibliofil kiadásban is gazdára találnak. A bibliofil könyv, a kultúra legnemesebb virágainak egyike, ma már a mindenki által megszerezhető kultúrvajvak közé tartozik.

Vértesy Miklós.